

narodnih herojev iz te občine. Zelo tehten je tudi članek Štefanije Ravnikar-Podbevšek o domobrancih v Polju; to je poglavje iz zelo obsežne knjige iste avtorice o belogardistični postojanki pri Sv. Urhu. Kronološki pregled o letih NOB je sestavil Stane Zupančič.

Tudi za ta zbornik velja, da je napisan dovolj skrbno in je za krajevno zgodovino zanimiv prispevek. Seveda pa napake in slabosti, ki sem jih omenil v splošnem, veljajo tudi zanj.

Franc Rozman

Bibliografija izdanja u narodnoosvobodilačkom ratu 1941—1945. Beograd, Vojnoistorijski institut 1964. 815 str. 4°.

Vojnogodovinski inštitut v Beogradu, ki je že za leto 1961 napovedal izdajo obširne bibliografije knjig, brošur in periodike narodnoosvobodilnega tiska iz let 1941—1945, je izdal konec leta 1964 to svojo zelo razkošno opremljeno izdajo v 6000 izvodih.

Bibliografsko gradivo je zbralo 18 sodelavcev inštituta v prek 200 raznih ustanovah po vsej državi, ki hranijo ta tisk. Bibliografsko ga je obdelal in pripravil za tisk osemčlanski uredniški odbor. Uvodno besedo k izdaji je napisal generalni polkovnik Otmar Kreačić.

V predgovoru uredniškega odbora, v katerem je najprej obrazložen namen in pomen te strokovne publikacije kot vira za pisanje študij in monografij o razvoju narodnoosvobodilnega tiska ter partizanskih tehnik in tiskarn o izdajateljski dejavnosti med narodnoosvobodilnim bojem in sploh za pisanje zgodovine NOB jugoslovanskih narodov, so nato podani še osnovni motivi za izdajo te publikacije in to: prikazati ohranjeno ter deloma še neizkoriščeno zgodovinsko gradivo in nuditi vpogled v bogato kulturno dediščino NOB. Z izdajo te bibliografije je želel Vojnogodovinski inštitut opozoriti na posebnosti našega osvobodilnega boja in na posebno dejavnost, ki se je pokazala v kulturnem in znanstvenem ustvarjanju med bojem samim.

Izhajajoč iz take zamisli, je uredniški odbor zajel izdajateljsko dejavnost vseh vojaških in civilnih organov in inštitucij osvobodilnega gibanja vseh jugoslovanskih narodov tako, da ima izdaja vseobči jugoslovanski značaj.

O razdobju, ki ga zajema bibliografija, pravijo v predgovoru, da so obdelane knjige, brošure, časniki, časopisi in bilteni, skratka vse izdaje, ki so bile objavljene od 4. julija 1941 do 15. maja 1945. V bibliografijo so vnešene torej vse samostojne izdaje, kakor jih vsebujejo vse splošne bibliografije, ni pa obdelan tako imenovani drobni tisk (to je lepaki, letaki, razglasi, vabila itd.). Temeljni bibliografski podatki so bili vzeti prvenstveno iz ohranjenih izvodov samih. Za vsako bibliografsko enoto je navedena tudi lokacija, to je kraj in ustanova, ki hrani popisani primerek, ter predstavlja na ta način bibliografija nekak centralni katalog vsega jugoslovanskega narodnoosvobodilnega tiska. Iz predgovora zvmemo še, da so popisovalci, ki so zbirali podatke za bibliografijo, zbrali gradivo za okoli 20.000 bibliografskih enot. Vse gradivo je bilo, po predhodni bibliografski obdelavi uredniškega odbora, zreducirano na 9118 (bibliografija sama navaja na koncu le 9116 števil) bibliografskih enot. Ker je k temu dodano še 442 bibliografskih enot, ki niso bile dostopne popisovalcem ali sploh niso ohranjene, ampak so znane le iz drugih popisov ali iz dokumentov, vsebuje bibliografija končno 9558 bibliografskih enot.

Po gradivu, ki ga bibliografija popisuje, je razdeljena v dva dela. V prvem delu so popisane izdaje vojaških enot, komand in ustanov NOV in PO Jugoslavije in sicer najprej knjige in brošure (str. 1—118). V drugem delu so popisane izdaje partijsko-političnih vodstev in organizacij, organov ljudske oblasti, sindikatov, kulturno-prosvetnih ustanov in združenj in sicer knjige in brošure (str. 311—602) ter periodika (str. 603—688). V dodatku so zbrani še skrajšani bibliografski podatki o vojaških in civilnih izdajah, katerih originali niso bili dostopni popisovalcem ali pa niso ohranjeni (str. 691—704).

Nato sledijo bibliografskemu popisu še priloge oziroma kazala (str. 706—815), ki naj olajšajo iskanje določene bibliografske enote in sicer: kazalo (register) okrajšav, ki jih uporablja bibliografija pri popisu, nato pojasnilo lokacij, kjer popisane bibliografske enote hranijo (lokacije so označane ob bibliografskih enotah s številkami). Ta register navaja 161 ustanov, v katerih so bili izvršeni popisi (od slovenskih je navedenih 13 muzejev, 1 študijska knjižnica, NUK in IZDG). Temu sledijo še: kazalo izdajatelj, to je vojaških enot (tudi tujih v sestavi NOV Jugoslavije) in ustanov, doma in v tujini ter kazalo političnih vodstev, ustanov, organizacij itd., ki so ta tisk izdajale. Dodani so še: kazalo izdaj po letih ter izdaj brez navedb letnice, kazalo krajev, kjer so posamezne bibliografske enote izhajale in bibliografskih enot brez navedbe kraja, kazalo avtorjev, kazalo urednikov časnikov in časopisov, kazalo časnikov in časopisov, ki so menjali naslove, kazalo zbirk in kazalo strok. Sledita še kazalo izdaj v tujih jezikih in kazalo tehnik in tiskarn, ki so označene na izdajah ter pregled tehnik in tiskarn, ki so sicer tiskale, niso pa označene v izdajah. Na koncu je še seznam bibliografij oziroma literature in drugih virov, ki so že popisovali narodnoosvobodilni tisk.

Bibliografiji je dodan še zemljevid Jugoslavije, kjer so vrisane tiskarne in tehnike, ki so tiskale ali razmnoževale narodnoosvobodilni tisk med vojno. Kar se tiče slovenskih partizanskih tiskarn sta povsem napačno zarisani dve tiskarni na ozemlju med Krko in dolensko železnico, kjer nikoli ni bilo nobene partizanske tiskarne. Tiskarni 13-A (nekdanja Urška-14) in Partizanska tiskarna na območju Roga, pa sploh nista zarisani.

Ker je bibliografija zamišljena kot reprezentativno delo, ki naj bi na osnovi že obdelanega gradiva in bibliografskih opisov ter novih dognanj zbrala vse podatke o partizanskem tisku, bi pričakovali, da je zajela v kar se da največji popolnosti vse tiske in potrebne podatke zanje. Že površen pregled pa pokaže na nekatere pomanjkljivosti in netočnosti, vsaj kar se tiče slovenskih izdaj. Že navedba časovnega obdobja, ki ga navaja bibliografija v svojem predgovoru, da so zajete publikacije od 4. VII. 1941 do 15. V. 1945, ne drži. Bibliografija navaja npr. tudi Slovenskega poročevalca, (stran 673 pod št. 8951), ki pa je začel izhajati že sredi maja 1941 in je do 4. VII. 1941 izšlo že šest števil in se torej obseg časovnega obdobja v jugoslovanskem merilu s tem razširi za skoraj poldrugi mesec. Tudi višina naklade za Slovenskega poročevalca je pretirana. Saj je iz ohranjenih arhivov možno točno dognati, da se je gibala npr. naklada centralne izdaje Slovenskega poročevalca v letu 1944, ko je dosegel tiskan najvišjo naklado, od najmanj 3000 (str. 12 z dne 19. V. 1944) pa do največ 10.010 izvodov (št. 34 z dne 7. XI. 1944), potem pa je naklada spričo pomanjkanja in težav nabave papirja zopet padla in se ni dvignila nad to število izvodov vse do osvoboditve. Res je sicer, da so ponatiskovale ali razmnoževale tudi druge partizanske tehnike in tiskarne posamezne številke centralne izdaje Slovenskega poročevalca, vendar naklade, še po-

sebno ciklostilnih tehnik, niso bile tako velike, da bi skupno s tiskanimi dosegale naklade 30.000 izvodov. Ko našteva tiskarne, ki so tiskale centralno izdajo Slovenskega poročevalca, ne našteje med njimi tiskarne 11-A oziroma pozneje imenovane Triglav na Goteniškem Snežniku, ki je v letu 1944 od skupnih 41 števil (s št. 6a), kolikor jih je v tem letu izšlo, natisnila kar 33 števil (Partizanska tiskarna samo 8 števil) in v letu 1945 od 12 števil (ki so bile tiskane na slovenskem osvobodjenem ozemlju) kar 9 števil (Partizanska tiskarna samo 3 številke) in je bila torej tiskarna Triglav osrednja tiskarna za tiskanje Slovenskega poročevalca.

Tudi pri mnogih drugih enotah niso navedene tehnike oziroma tiskarne, čeprav je bila tiskarna zanje že ugotovljena (npr. str. 514 št. 7071—7075) kar kaže da redakcija ni pregledala vseh že objavljenih bibliografskih sestavkov o narodno-osvobodilnem tisku, ki so izšli že pred izidom te bibliografije in so bili tako popisovalcem kot redakciji lahko na voljo, niti niso skušali ugotovljati potrebnih podatkov iz drugih ohranjenih virov, kjer bi mogli najti podatke tako za tehnike oziroma tiskarne, za naklade, kakor za razrešitev mnogih psevdonimov in anonimov.

Posebno obogatitev v bibliografiji predstavljajo številni faksimili naslovnih strani brošur in časopisov ter fotoportreti nekaterih avtorjev in urednikov časopisov, ki so smiselno porazdeljeni med tekstom oziroma bibliografskimi popisi, kar povečuje dokumentarno vrednost bibliografije. Žal, da so faksimili le v črno-beli tehniki in tako ne morejo pokazati živobarvnosti tedanjih grafičnih izdelkov, v katere so vložili partizanski grafični delavci toliko truda in iznajdljivosti, da bi dali že na zunaj potrební poudarek svojim izdelkom.

Močno poživijo bibliografijo tudi fotografije najvažnejših tehnik oziroma tiskarn in fotomontaže časopisov, ki so tiskane na brezlesnem papirju v bakroti sku ter celostranski klišeji umetniških slik jugoslovanskih umetnikov-partizanov, ki so jih narisali med NOB. Od slovenskih partizanskih tiskarn so objavljene fotografije notranjosti tiskarne Trilof in Donas ter tiskarne Triglav, za katero pa je podatek, ki je napisan pod sliko napačen, ker fotografija ni iz tiskarne Triglav na Goteniškem Snežniku, prav tako je napačen podatek za čas, ko je tiskarna 11-A oziroma Triglav delovala. Tiskarna je namreč obratovala na Goteniškem Snežniku od novembra 1943 (ne maja 1944) pa vse do 15. aprila (ne marca) 1945. Ime tiskarna Triglav pa je uporabljala šele od 25. avgusta 1944 dalje. Od drugih slovenskih tehnik oziroma tiskarn so še fotografije tehnike nabavnega sektorja Nestl na Štajerskem, iz Slovenskega primorja pa fotografija tiskarne Slovenija ter tehnike Briško-beneškega odreda in fotografija Pokrajinske tehnike KPS za Gorenjsko.

Kljub vsem pomanjkljivostim (vsaj kar se tiče popisov slovenskih izdaj) predstavlja bibliografija pomemben pripomoček za raziskovalca, saj so v njej zbrani osnovni podatki o jugoslovanskem partizanskem tisku, ki bodo, dopolnjeni s poznejšimi natančnejšimi dognanji v nekaterih regionalnih bibliografijah (npr. Bibliografija partizanskega tiska na Primorskem, sestavil Marijan Breclj, Nova Gorica 1965) in drugih študijah in sestavkih te vrste, lahko dali celoten prikaz ustvarjalnosti in izdajateljske dejavnosti med NOB ter tako res trdno osnovo za nadaljnje delo v zgodovinopisju tega obdobja.

Jože Krall

PUTOVI REVOLUCIJE I—V. Glasilo Instituta za historiju radničkog pokreta, Zagreb 1963—1967.

Institut za historiju radničkog pokreta v Zagrebu, ustanovljen leta 1961, izdaja od leta 1963 revijo Putovi revolucije. Po programu, objavljenem v prvi številki,